

БЪЛГАРСКА АКАДЕМИЯ НА НАУКИТЕ
ИНСТИТУТ ЗА ИКОНОМИЧЕСКИ ИЗСЛЕДВАНИЯ

УТВЪРЖДАВАМ:
ДИРЕКТОР.....
/проф. д-р Ирена Зарева/

К О Н С П Е К Т
ПО
ИКОНОМИКС

*за полагане на приеман изпит на докторанти
към докторска програма „Политическа икономия (икономикс)”*

1. Предмет, обхват и методи на икономикса.

Същност, предмет и задачи на икономикса. Функции, методология и изследователски инструментариум. Позитивна и нормативна икономическа теория. Ограниченост, избор, алтернативни разходи. Разделение на труда и специализация на производството. Абсолютни и сравнителни предимства. Ефективност на икономическата система.

2. Пазар и пазарен механизъм.

Форми на организация на стопанството – традиционна, пазарна, планова и смесена. Субекти и функции на пазара. Индивидуално и пазарно търсене и предлагане – крива и детерминанти на търсенето и предлагането. Механизъм на установяване и нарушаване на пазарното равновесие. Пазарен дефицит и пазарен излишък.

3. Еластичност на търсенето и предлагането.

Еластичност на търсенето и предлагането – понятие и видове. Фактори и геометрична интерпретация на еластичността на търсенето и предлагането. Заместващи и допълващи блага. Еластичността при анализите на фирмените приходи и разпределението на данъчното бреме. Спирала („паяжина”) на пазарната реакция.

4. Поведение на домакинствата и потребителското търсене.

Мотивация и детерминанти на потребителското поведение. Потребности, блага и полезност. Обща и пределна полезност. Ограниченост на бюджета (бюджетна линия) и криви на безразличие. Пределна норма на заместване на благата. Въздействие на промените на доходите и цените върху потребителското поведение. Кривата „цена-потребление” и кривата на търсенето. Крива „доход-потребление” и кривата на Енгел. Малоценни и луксозни стоки.

5. Производство и производствени решения на фирмата.

Фирмата като основна организационна и икономическа единица. Производство и производствена технология. Пазарна и производствена функция на предприятието. Анализ на производствената функция в краткосрочен и в дългосрочен период. Закон за намаляващата пределна производителност на променливия фактор. Линия на равните количества (изокванта) - свойства и пределна норма. Линия на равните разходи (изокоста). Условия за минимизиране на разходите на производителя. Кривата „път на развитие на фирмата”.

6. Разходи, приходи и печалба на фирмата.

Производствени разходи – същност и видове. Експлицитни и имплицитни, икономически и счетоводни, в краткосрочен и в дългосрочен период. Общи разходи - фиксирани и променливи. Пределни и средни разходи. Крива на дългосрочните средни разходи и ефекти от мащаба. Приходи на фирмата - общи, средни и пределни величини. Печалбата като критерий за ефективното функциониране на фирмата, същност и видове – нормална, счетоводна и икономическа печалба. Маржинално условие за максимизиране на печалбата.

7. Теория на фирмата.

Теоретични концепции за фирмата. Теоремата на Р. Коуз. Транзакционни разходи - дефиниция и типология (О. Уилямсън). Разграничаване между производствени и транзакционни разходи. Институционална промяна и икономическо развитие - теорията на Дъглас Норт. Асиметрия на информацията. Неоинституционална теория на пазара.

8. Поведение и предлагане на фирмата при съвършена конкуренция.

Основни постановки в модела на съвършената конкуренция. Цени и оптимално производство в краткосрочна перспектива. Краткосрочно и дългосрочно равновесие на фирма – съвършен конкурент. Печалба, загуба и „точка на напускане” на бизнеса. Максимизиране на печалбата, минимизиране на загубата, крива на фирменото и отраслово предлагане. Отраслово предлагане при постоянни, нарастващи и намаляващи средни разходи. Съвършена конкуренция и икономическа ефективност.

9. Монополни пазари.

Монопол – условия, видове /естествен, институционален монопол/ и степен на монополизация. Търсене при чист монопол. Пределен приход и еластичност на търсенето. Краткосрочно и дългосрочно равновесие при монопол. Стратегии на монопола. Монопол и съвършена конкуренция. Икономическа, социална цена и регулиране на монопола.

10. Монополистична конкуренция и олигопол.

Същност, разпределение на ресурсите при монополистична конкуренция. Продуктова диференциация и реклама. Равновесие на фирма-монополистичен конкурент в краткосрочен и дългосрочен период. Олигопол - същност и типологизация. Пречупена крива на търсенето. Лидерство при определяне на цената. Тайни съглашения и картелни споразумения. Икономическа ефективност при монополистична конкуренция и при олигопол.

11. Пазар на труда.

Структура и функциониране на пазарите на труд. Търсене и предлагане на труд при съвършена и несъвършена конкуренция. Индивидуално и пазарно предлагане на труд. Равновесие на конкурентния пазар на труда. Трудово възнаграждение. Възвръщаемост на инвестициите в човешки капитал. Двустранен монопол на трудовия пазар. Колективно трудово договаряне. Икономическа и социална ефективност от дейността на профсъюзите.

12. Капиталов пазар и пазар на земята.

Капитал и инвестиции на фирмата. Дисконтиране на капиталовите потоци. Обезценяване на капитала. Пределна ефективност на капитала и търсене на капитал. Лихвен процент–детерминанти. Номинален и реален лихвен процент. Цена на доходоносните активи. Понятие за фондова борса и рисков капитал. Предприемачество и печалба. Земята като производствен фактор. Търсене, предлагане и равновесие на пазара на земя. Ценообразуване на пазара на земя. Поземлена рента - понятие и типологизация.

13. Общо пазарно равновесие и икономика на благосъстоянието.

Частично и общо пазарно равновесие. Анализ на общото пазарно равновесие – теория на Л. Валрас. Технологична ефективност и Х-неефективност. Ефективност на разпределението. Оптималност по Парето. Предимства и недостатъци на пазарния механизъм. Икономикс на

благосъстоянието. Функция на общественото благосъстояние. Обществено благосъстояние и икономическа ефективност.

14. Основни макроикономически измерители.

Системата на националните сметки. Основни макроикономически показатели и тяхното измерване. Брутен национален продукт (БНП) и Брутен вътрешен продукт (БВП). Добавена стойност. Производни показатели – Нетен национален продукт, Национален доход, Личен доход, Разполагаем доход. Номинален и реален БВП - ценови индекси и дефлатор на БВП.

15. Съвкупно търсене, съвкупно предлагане и макроикономическо равновесие.

Съвкупно търсене и съвкупно предлагане. Крива на съвкупното търсене. Съвкупно предлагане в краткосрочен (SRAS) и в дългосрочен (LRAS) период. Потенциален БВП и крива на дългосрочното съвкупно предлагане. Макроикономическо равновесие - статично и динамично, циклично и нециклично. Модели за макроикономическо равновесие.

16. Съвкупни разходи.

Същност и компоненти на съвкупните разходи. Потребителски разходи и спестявания. Функция на потреблението (C), функция на спестяването (S), функция на инвестициите (I). Средни и пределни склонности към потребление и спестяване. Дългосрочни фактори на потреблението. Инвестиционни разходи. Пределна възвръщаемост на инвестициите. Инвестиционен мултипликатор. Зависими инвестиции и принцип на акселератора. Модели на акселератора при макроикономическа система, функционираща с и без закъсняващо действие.

17. Пари и финансова система.

Понятие, еволюция и функции на парите. Национални и международни дефиниции на паричната маса. Парично търсене и парично предлагане. Количествена теория на парите. Финансова система - финансови институции и финансови пазари. Същност и роля на търговските банки. Централната банка - същност, функции и инструменти на паричната политика. Паричен съвет в България – въвеждане и последици.

18. Фискална политика.

Същност и цели на фискалната политика. Консолидиран държавен бюджет. Инструменти на фискална политика – мултипликатори на правителствените разходи, данъци, социалните плащания и балансиран бюджет. Дискреционни разходи и автоматични бюджетни стабилизатори. Видове данъци. Крива на Лоренц и крива на Лафер. Държавен дълг и бюджетен дефицит. Финансиране и граници на дефицита - структурен и цикличен бюджетен дефицит. Фискална политика и съвкупно предлагане.

19. Заетост и безработица.

Население в трудоспособна възраст и работна сила. Заетост и безработица - същност и измерване. Видове заетост и видове безработица. Кейнсианството и неокласическата теория за безработицата. Естествена норма на безработица и пълна заетост. Икономически и социални последици от безработицата. Заетост и безработица в България. Активни и пасивни политики на пазара на труда в ЕС и България.

20. Инфлация.

Същност и измерване на инфлацията. Умерена, галопираща инфлация и хиперинфлация. Очаквана и неочаквана, балансирана и небалансирана инфлация. Видове инфлация според причините на възникване: инфлация на търсенето, на разходите и инерционна инфлация. Кейнсианството и монетаризмът за инфлацията. Взаимозависимост между инфлация и безработица. Крива на Филипс. Стагфлация. Възможности и ограничения на антиинфлационната политика.

21. Икономически цикъл.

Икономически цикъл – същност, генезис, фази. Видове икономически цикли - Шумпетер (Joseph Alois Schumpeter), Китчин (Joseph Kitchin), Жюглар (Clément Juglar), Кузнец (Simon Kuznets), и Кондратиев (Kondratiev). Ролята на мултипликатора и акселератора за цикличните колебания. Взаимозависимост между фазите на икономическия цикъл и промените в съвкупното търсене и краткосрочното съвкупно предлагане. Теоретични интерпретации на икономическия цикъл – кредитно-парична теория, инвестиционна теория, екзогенни и ендеогенни теории, неокейнсиански и неокласически виждания.

22. Икономически растеж и устойчиво развитие.

Икономически растеж – същност, показатели и измерване. Фактори на икономическия растеж. Основни теории: неокейнсински (модел на Харод - Домар), посткейнсиански теории (Кеймбриджка школа), неокласически (модел на Солоу), ендеогенна теория за икономическия растеж (П. Роумър, Р. Лукас, Р. Баро и др.). Устойчиво икономическо развитие – същност и система от измерители. Институционализиране на устойчивото развитие. Съвременни концепции на икономическото развитие – дигитализация, иновативно развитие, икономика на знанието, кръгова икономика.

ЛИТЕРАТУРА

Учебна литература:

1. Белева, И. *Кризата на европейските трудови пазари. Политика на заетост*. С.: АИ “Проф. Марин Дринов”, 2012.
2. Белева, И., Цанов, В., Димитрова, Д. *Сегментация на пазара на труда в България*. С.: АИ “Проф. Марин Дринов”, 2014.
3. Гълбрайт, Дж. *Икономическата наука в перспектива*. С.: Христо Ботев, 1996.
4. Кирова, А. *Новото кейнсианство - микроикономически основи и връзка с макроикономическата политика*. С.: УИ „Стопанство“, 2010.
5. Коландър, Д. *Основи на икономиката*. Том 1 - Макроикономика, и Том 2 - Микроикономика. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 1999 и 2001.
6. Лейдлър, Д.С., С. Естрин. *Увод в микроикономиката*. С.: УИ “Св. Кл. Охридски”, 1992.
7. Леонидов, Ат. Кейнс и кейнсианството. *Икономическа мисъл*, кн. 3, 2010.
8. Леонидов, Ат. Теорията на икономическия растеж от А. Смит до П. Ромър (в две части). *Народностопански архив*, бр.1 и 2., 2002.
9. Минасян, Г. Макроикономическа политика: правила срещу дискреция. *Икономическа мисъл*, кн. 6, 2002.
10. Минасян, Г. *Проектиране на макроикономическите пропорции*. С.: ГорексПрес, 2010.
11. Младенова, З., и кол. *Микроикономика*. Варна: ИК “СТЕНО”, 2012.
12. Пиримова В. *Цикличност в икономиката*. С.: ИК - УНСС, 2014.
13. Ралева Ст. *Инфлация и икономически растеж*. С.: ИК-УНСС, 2013.
14. Савов, Ст. (Отг. ред.) *Икономикс*. С.: Тракия-М, 1998.
15. Спасов, Т. (ред.). *Макроикономика*. С.: УИ „Стопанство“, 2011.
16. Рангелова, Р. Брутният вътрешен продукт като измерител на икономическия растеж – методологични особености и тенденции. *Икономически изследвания*, кн. 4, 2010.
17. Рангелова, Р. Променящите се детерминанти на икономическия растеж – теоретични основи и особености на емпириката. *Икономически изследвания*, бр. 2, 2009.

18. Трифонова, В. *Ендогенни пари и парична политика*. С.: ИК-УНСС, 2013.
19. Фишер, Ст., Дорнбуш, Р., Шмалензи, Р. *Икономика: Основи на микро- и макроикономиката*. С.: Отворено общество, 1997.
20. Фридман, М. Ролята на паричната политика. *Икономическа мисъл*, кн.3, 1995.
21. Цанов, В. Пазарът на труда в България: институции и гъвкавост. *Икономически изследвания*, кн. 3, 2009.
22. Blanchard, O., Amighini, A. and Giavazzi, F. *Macroeconomics. A European perspective*. Pearson Education Limited 2010. Available at: https://fac.ksu.edu.sa/sites/default/files/macroeconomics_olivier_blanchard.pdf
23. Krugman, P. *There's something about macro - An explanation of the model and its role in understanding macroeconomics. (ISLM model)*: <http://web.mit.edu/krugman/www/islsm.html>

Допълнителна литература:

24. Ангелов, Ив. и др. *Икономиката на България и Европейския съюз – Стратегия за догонващо икономическо развитие до 2020 година*. С.: ИИ при БАН, Фондация „Фр. Еберт“, 2003.
25. Годишни доклади на Института за икономически изследвания при БАН „Икономическото развитие и политика в България: оценки и очаквания“. С.: ГорексПрес, 2012-2020.
26. Дракър, П. *Иновации и предприемачество*. С.: Класика & Стил, 2002.
27. Найденова П. Индустиалната собственост - икономически ресурс за иновативно конкурентоспособно развитие на фирмите. *Икономически изследвания*, кн. 2, 2012, с. 163-176.
28. Попов, Т., Седларски, Т. *Институционална икономика. Възможности и неизползван потенциал*. С.: УИ „Св. Кл. Охридски“, 2012.
29. Седларски, Т. *Нова институционална икономика*. С.: УИ „Св. Климент Охридски“, 2013.
30. Чобанова Р. *Иновативност на националната икономика*. С.: АИ „Проф. Марин Дринов“, 2012.
31. Чобанова Р. Необходимост от нова парадигма за икономическо развитие (с. 69-75). - В: *Икономическо развитие и политики: реалности и перспективи*. Международна научна конференция, посветена на 70-годишнината на ИИИ при БАН, 21-22.11.2019. С.: Изд-во на БАН „Проф. Марин Дринов“, 2020.
32. Чобанова, Р. Новият стадий на икономическо развитие. *Икономическа мисъл*, 2021, кн. 2, с. 3-31.
33. Mazzucato, M. (2021). *Mission Economy: A Moonshot Guide to Changing Capitalism*. Allen Lane. OECD (2020). *Digital Economy Outlook 2020*. November 27: <https://www.oecd.org/sti/ieconomy/oecd-digital-economy-outlook-2020-bb167041-en.htm>

Актуализиран и приет с Прот. № 7 на НС от 16.06.2021 г.